

ประโยค ป.ธ.๓
ปัญหาและเฉลย บาลีไวยากรณ์
สอบครั้งที่ ๒ วันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๓

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร ๑ ในคำว่า “จิตต์ ทนต์ สุขาวห” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ ๑

๑. อักษรวิธีและวจีวิภาค มีลักษณะต่างกันอย่างไร คือ

อักษรวิธี ว่าด้วยอักษร จัดเป็น ๒ คือ สมัญญาภิธาน แสดงชื่ออักษรที่เป็นสระและพยัญชนะพร้อมทั้งฐานกรณ์ ๑ สนธิ ต่ออักษรที่อยู่ในคำอื่นให้เนื่องเป็นอันเดียวกัน ๑

ส่วนวจีวิภาค แบ่งคำพูดออกเป็น ๖ ส่วน คือ นาม ๑ อพยยศัพท์ ๑ समास ๑ ตัทธิศ ๑ อาชยาต ๑ กิตก์ ๑ ๑

ในคำว่า “จิตต์ ทนต์ สุขาวห” นี้ เฉพาะคำที่ขีดเส้นใต้ เป็นครุหรือลหุ ดังนี้

จิต	เป็น	ครุ	ต์	เป็น	ครุ
สุ	เป็น	ลหุ	ขา	เป็น	ครุ
ว	เป็น	ลหุ	ห	เป็น	ครุ ๑

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ๑ พุทฺธสฺสาหสมิ ในคำว่า “พุทฺธสฺสาหสมิ ทาโส ว” เป็นสนธิอะไร ๑ ตัดและต่ออย่างไร ๑

๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร คือ ต่อศัพท์และอักษรให้เนื่องกันด้วยอักษร เพื่อจะย่ออักษรให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท และให้คำพูดสละสลวย ๑

พุทฺธสฺสาหสมิ ในคำว่า “พุทฺธสฺสาหสมิ ทาโส ว” เป็นที่ขมสระสนธิ และ โลปนิกคหิตสนธิ ๑

ตัดเป็น พุทฺธสฺส + อห + อสมิ

ระหว่าง พุทฺธสฺส + อห ถ้าสระทั้ง ๒ เป็นรัสสระมีรูปเสมอกัน คือ เป็น อ หรือ อิ หรือ อุ ทั้ง ๒ ตัว เมื่อลบแล้วต้องทำสระที่ไม่ได้ลบด้วยที่ขมสระสนธิ ต่อเป็น พุทฺธสฺสาห

ระหว่าง พุทฺธสฺสาห + อสมิ เมื่อมีสระหรือพยัญชนะอยู่เบื้องหลัง โลปนิกคหิตซึ่งอยู่หน้าบ้างก็ได้ ต่อเป็น พุทฺธสฺสาหสมิ ๑

๓. จงตอบคำถามต่อไปนี้

- ก. **เขฏฐ** เป็นอะไรในนามศัพท์ ๑ และเป็นลิงค์อะไร ๑
- ข. **อุปาสิก** มีวิธีทำตัวอย่างไร ๑
- ค. **ตุวิ, กตโร** เป็นสัพพนามชนิดไหน ๑
- ฅ. นิบาตนั้น สำหรับใช้อย่างไร ๑
- ง. **อิทานิ, ตหิ** แปลว่าอย่างไร ๑ สำเร็จรูปมาจากอะไร ๑

๓. ได้ตอบคำถาม ต่อไปนี้ คือ

- ก. **เขฏฐ** เป็นคุณนาม ๑ และเป็นได้ ๓ ลิงค์ ๑
- ข. **อุปาสิก** ทำตัวอย่างนี้ คือ ศัพท์เดิมเป็น อุปาสิกา **อา** การันต์ในอิติลึงค์ **ลง** **ลิ** อาลปนวิภัติ เอกวจนะ **ลบ** **ลิ** เสีย **เอา** **อา** เป็น **เอ** สำเร็จรูปเป็น อุปาสิก ๑
- ค. **ตุวิ** เป็นปฐิสัพพนาม **กตโร** เป็นวิเสสนสัพพนาม ๑
- ฅ. นิบาตนั้น ใช้อย่างนี้ คือ สำหรับลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง ๑
- ง. **อิทานิ** แปลว่า ในกาลนี้ เดียวนี้ สำเร็จรูปมาจาก **อิ** ศัพท์ **ลง** **ทานิ** ปัจจัย **ตหิ** แปลว่า ใน-นั้น สำเร็จรูปมาจาก **ต** ศัพท์ **ลง** **หิ** ปัจจัย ๑

๔. ในอาขยาด **อ** **อาคม** และ **อิ** **อาคม** ใช้ประกอบกับกิริยาได้ทั่วไป หรือมีจำกัดอย่างไร ๑
 แจก **คห** **ธาตุ** (ในความถือเอา) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมีเฉพาะปรัสสพพมาตุ ๑

๔. ในอาขยาด **อ** **อาคม** และ **อิ** **อาคม** ในประกอบกับกิริยาได้ไม่ทั่วไป มีจำกัดดังนี้ คือ

อ **อาคม** นิยมลงหน้าธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด หิยัตตนิ อชชัตตนิ และกาลาติปัตติ

อิ **อาคม** นิยมลงหลังธาตุที่ประกอบด้วยวิภัติหมวด อชชัตตนิ ภาวิสสันติ และกาลาติปัตติ

ในหมวดธาตุทั้งปวง ๑

แจก **คห** **ธาตุ** (ในความถือเอา) ด้วยวิภัติหมวดปัญจมี เฉพาะปรัสสพพต ดังนี้

บุรุษ	เอกวจนะ	พหุวจนะ
ป.	คุณหาตุ	คุณหนตุ
ม.	คุณห, คุณหาหิ	คุณหถ, คุณหาถ
อุ.	คุณหามิ	คุณหาม

๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ฯ ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชเนียนัน” ลงปัจจัยอะไร ฯ เป็นรูปและสาธนะอะไร จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ
๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้นๆ ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตุวจากก็ดี เป็นเหตุกัตตุวจากก็ดี สาธนะนั้นเป็นกัตตุรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใดเป็น กัมมวจาก สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใดเป็นภาววจาก สาธนะนั้นเป็นภาวรूप ฯ
- ปุชา ในคำว่า “ปุชา จ ปุชเนียนัน” ลง อ ปัจจัย ฯ เป็นภาวรूप ภาวสาธนะ ตั้งวิเคราะห์ว่า ปุชนํ ปุชา ฯ
๖. สมาสอะไรบ้าง นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดี่ยว ฯ และจะทราบได้อย่างไรว่าเป็นสมาสไหน ฯ มุณิวรจัน เป็นสมาสอะไรบ้าง จงตั้งวิเคราะห์มาตามลำดับ ฯ
๖. สมหาทิกุสมาส สมหาทวันทวสมาส และอัพยยีภาวสมาส นิยมบทปลงเป็นนปุงสกลิงค์ เอกวจนะอย่างเดี่ยว ฯ และจะทราบได้โดยความนิยมดังนี้
- สมหาทิกุสมาส** นิยมมีสังขยาเป็นบทหน้า บทหลังเป็นประธาน อุทาหรณ์ ตโย โลกา ตีโลกิ
- สมหาทวันทวสมาส** นิยมบทนามนาม ตั้งแต่ ๒ บทขึ้นไปและใช้เป็นตัวประธาน ทำนย่อเข้าเป็นบทเดียวกัน อุทาหรณ์ สมโถ จ วิปสสนา จ สมถวิปสสนิ
- ส่วนอัพยยีภาวสมาส** นิยมมีอุปสัค หรือนิบาตเป็นบทหน้า และใช้เป็นประธานของบทหลัง อุทาหรณ์ ทธสส อภาโว นิตฺถธํ ฯ
- มุณิวรจัน** เป็น ฌฏฐิตฺตฺปฺริสสมาส มี วิเสสนุตฺตรบท กัมมธารยสมาส เป็นภายใน ตั้งวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้
- วิ. นุต. กัม.**   **วิ.**   มุณี วโร มุณีวโร
- ฉ. ตป.**   **วิ.**   มุณิวรสส วจัน มุณิวรจัน ฯ
- (หรือเป็น ฉ.ตป. มี วิ.บุพ.กัม. เป็นภายใน
- วิ. บุพ. กัม.**   **วิ.**   วรํ วจัน วรจัน
- ฉ. ตป.**   **วิ.**   มุณีโน วรจัน มุณีวรจัน)
๗. เสฏฐัตถิตฺตมีปัจจัยเท่าไร ฯ อะไรบ้าง ฯ ต่างจากปัจจัยในตฺถิตอื่นอย่างไร ฯ
- ทีฆายุตตา** ลงปัจจัยอะไร ฯ ในตฺถิตไหน ฯ จงตั้งวิเคราะห์มาดู ฯ

